

1.4. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПОСЛУГАМИ

Мягких І.М.

*доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
Хаустова Є.Б.*

*доктор економічних наук, доцент,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ*

На світовому ринку, так як і в економіці окремих країн, разом з розвитком матеріального виробництва зростає роль послуг. Ринок послуг характеризується швидким розвитком. Створюються численні нові галузі сервісу, існуючі зазнають оновлення та реконструкції. Підвищується питома вага сектора послуг в національних економіках в усіх розвинутих країн.

Слід відмітити, що швидкими темпами збільшується обсяг міжнародної торгівлі діловими послугами, такими як послуги в галузі зв'язку, фінансові послуги, розробка програмного забезпечення, комп'ютерні послуги, послуги по веденню бухгалтерського обліку, проектні, інженерно-будівельні послуги, юридичні послуги, консультування та інші.

Основними чинниками які сприяють зростанню ролі торгівлі послугами є: зростання «придатності» послуг для торгівлі; посилення взаємозв'язку між виробництвом товарів і послуг; лібералізація міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності.

Зростання «придатності» послуг для торгівлі характеризується тим, що нова техніка, технологія збільшать кількість доступних послуг для зовнішніх ринків та розширять можливості міжнародної торгівлі.

Посилення взаємозв'язку між виробництвом, торгівлю послугами, які є частиною виробництва та збуту багатьох продуктів матеріального виробництва, що сприяє збільшенню науково ємної продукції в товарній структурі.

Лібералізація міжнародної торгівлі в умовах міжнародної інтеграції сприяє зростанню попиту на послуги.

Здійснюючи економічні реформи Україна намагається інтегруватися у світове господарство та вийти на світові ринки. При цьому джерелом збільшення зовнішньоторговельного обороту є торгівля послугами.

Для проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності України розглянемо динаміку експортно-імпортних операцій з наданням послуг за 2015-2019 роки (рис. 1.10).

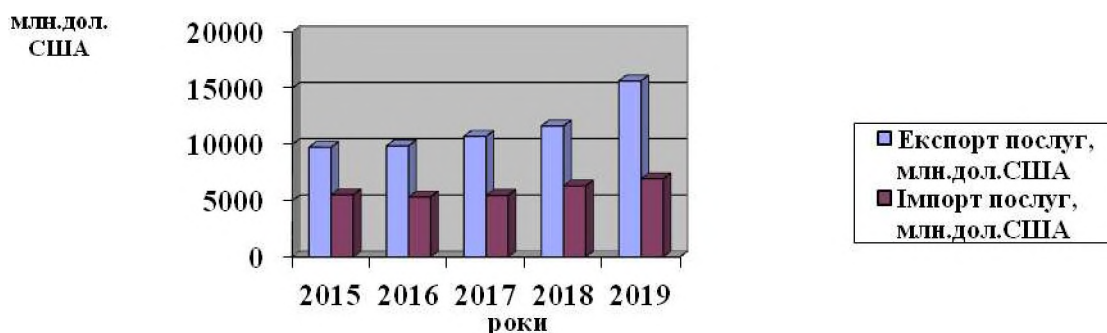

Рис. 1.10 Динаміка обсягу експорту-імпорту послуг з України за 2015- 2019 роки [14]

Дані рис.1.10 свідчать, що експорт послуг значно перевищує імпорт. Найвищі обсяги експорту послуг були у 2017 році (10714 млн. дол. США), у 2018 році (11637 млн. дол. США) та 2019 рік (15628 млн. дол. США). У 2015 році обсяг експорту послуг нижче 2019 року майже на 60,5%, що зумовлено антитерористичною операцією, яка відбувається на сході України та втратою частини російського ринку.

Слід відмітити, що позитивним фактором є повільне зростання імпорту послуг який сприяв зростанню сальдо зовнішньоторговельного балансу.

Стан міжнародних операцій за 2015-2019 роки відображено в табл. 1.3 [14].

Таблиця 1.3

Динаміка обсягу експорту-імпорту послуг з України за 2015-2019 роки, млн. дол. США

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2019 до 2015 (%)
1	2	3	4	5	6	7
Експорт послуг	9736,7	9868	10714	11637	15628,9	160,5
Імпорт послуг	5523	5326,5	5476,1	6308,8	6942,2	125,7
Сальдо	4213,7	4541,5	5237,9	5328,2	8686,7	206,2

Розглянемо структуру міжнародної торгівлі: з погляду географічної структури і товарного наповнення (товарної структури). Географічна структура експорту послуг відображена в табл. 1.4 [14].

Таблиця 1.4

Географічна структура експорту послуг з України у 2019 році

Країни	Обсяг експорту (млн. дол. США)	У загальному обсязі експорту, %	Місце країни у структурі експорту
1	2	3	4
Усього	15628,9	100	
Країни СНД	7141,6	45,7	2
Інші країни світу	8487,3	54,3	
Європа	11610,6	74,3	1

Продовження табл. 1.4

1	2	3	4
Країни ЄС	4469	28,6	
Азія	1951,3	12,5	3
Африка	178,6	1,1	6
Америка	1631,9	10,4	4
Австралія , Океанія	40,9	0,3	7
Не визначені країни	215,6	1,4	5

У 2019 році найбільшу частку у географічній структурі експорту займали країни Європи (74,%), а друге місце – країни СНД (45,7%). Детальніше відображено на рис. 1.11 [14] експорт – партнери послуг з України у 2019 році.

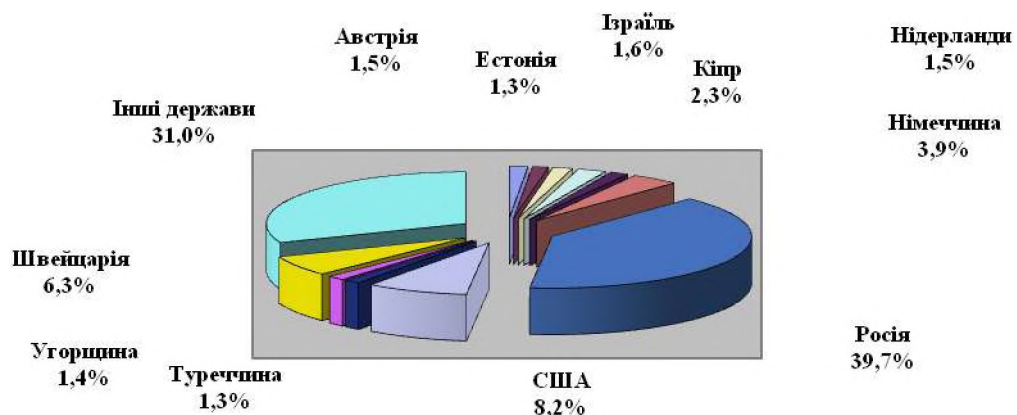

Рис. 1.11 Експорт – партнери послуг з України у 2019 році

Розглянемо динаміку товарної структури експорту послуг з України за 2015-2019 роки, яка відображена в табл. 1.5.

Дані табл. 1.5 свідчать, що в динаміці за 2015-2019 року обсяг експорту послуг збільшився порівняно з 2015 роком у 2019 році на 60,5%. На це вплинуло зростання послуг (за 2019 рік в порівнянні з 2015 роком): з переробки матеріальних ресурсів на 52,1%; транспортних послуг -73,1%; послуг пов'язаних з подорожами – 66,7%; послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг – 62,5%, не зважаючи на скорочення послуг з ремонту технічного обслуговування та послуг з будівництва.

Таблиця 1.5

Динаміка товарної структури експорту послуг з України за 2015-2019 роки [14], млн. дол. США

Найменування послуг	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6
Усього	9736	9868	10714	11637	15628,9

Продовження табл. 1.5

1	2	3	4	5	6
З переробки матеріальних ресурсів	1078,3	1125,7	1419,7	1699,3	1640,2
З ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	258,1	211,1	226,6	224,2	234,7
Транспортні послуги	5263,2	5300,5	5861,4	5851,4	9101,9
Послуги поштової та кур'єрської служби	29	31,2	30,6	35,8	53,8
Послуги пов'язані з подорожами	200,9	205,2	242,7	298,9	335
Послуги з будівництва	291,6	389,3	102,3	150,3	125,7
Послуги зі страхування	46,1	53,7	39,8	45	75,5
Послуги пов'язані з фінансовою діяльністю	109,8	83,1	74,2	107,5	133,6
З використанням інтелектуальної власності	51	29	29,1	42,8	55,4
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1586,5	1644,1	1760,8	2115	2576
Ділові послуги	816,7	790,6	921,8	1060,7	1278,2
Культурні та рекреаційні послуги	1,4	0,9	1,2	0,9	3,4
Державні та урядові послуги	4,3	3,6	3,8	5,2	7,7

Відсоткова структура експорту послуг відображена на рис. 1.12

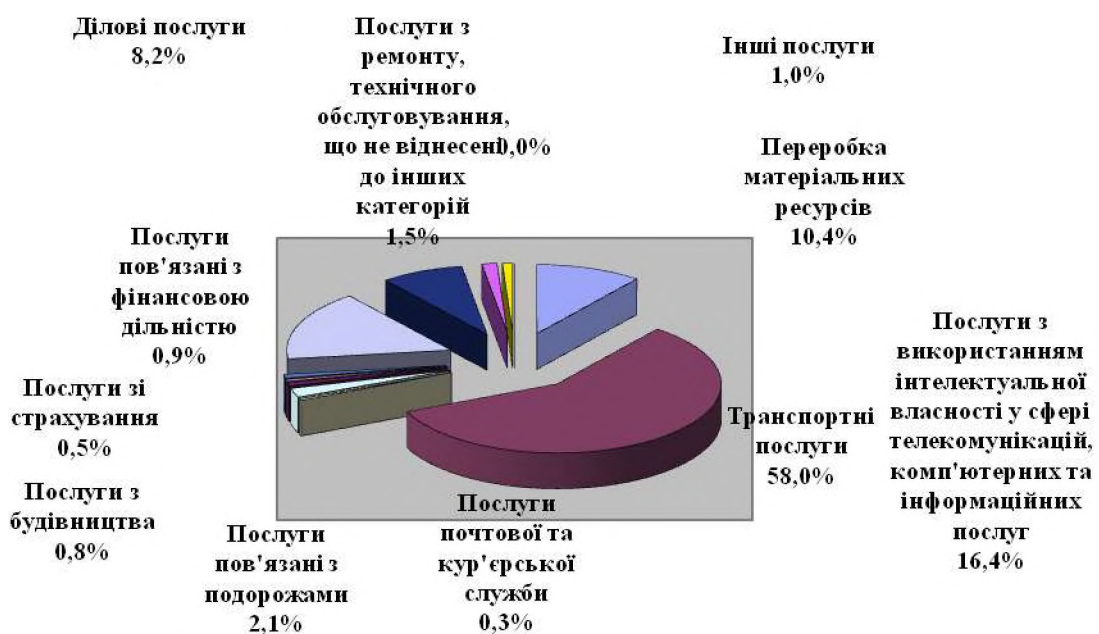

Рис. 1.12 Структура експорту послуг з України у 2019 році [14]

Аналіз даних рис. 1.12 показує, що щорічно зростає обсяг транспортних послуг і в 2019 році становить 22,3% від загального обсягу експорту послугу, послуг пов'язаних з подорожами відповідно складають 18,7%, ділові послуги – 19,6%, державні та урядові послуги – 13,1%.

Основні товарні групи Українського імпорту послуг в Україну відображено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Динаміка товарної структури імпорту послуг в Україну за 2015-2019 роки [14], млн. дол. США

Найменування послуг	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6
Усього	5523	5326,5	5476,1	6308,8	6942,2
З переробки матеріальних ресурсів	63,4	5,3	2,7	2,8	3,0
З ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	85,8	90,8	71,6	84,2	85,2
Транспортні послуги	1153,4	989,3	1213,1	1964,8	1547,9
Послуги поштової та кур'єрської служби	5,8	5,7	10,5	17,2	1,6
Послуги пов'язані з подорожами	597,6	603,2	795	990,4	1299,3
Послуги з будівництва	40,3	61,5	106,7	58,2	39,2
Послуги зі страхування	74,0	119,0	128,5	78,4	87,9
Послуги пов'язані з фінансовою діяльністю	874,7	561,1	424,5	477,0	495,4
З використанням інтелектуальної власності	301,6	323,1	406,2	493,1	559,7
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	548,3	420,4	432,7	472,3	531,3
Ділові послуги	719,2	819,5	828,2	1379,4	1359,1
Культурні та рекреаційні послуги	1,1	1,1	1,1	2,7	3,7
Державні та урядові послуги	1058,0	1332,5	1055,3	788,3	912,0

З табл. 1.6 видно, що найбільші обсяги імпорту послуг з країн ЄС у 2019 році припадають на транспортні послуги (22,3% від загального обсягу імпорту послуг), послуги пов'язані з фінансовою діяльністю – 7,1%, послуги з використанням інтелектуальної власності – 8,1%, послуги пов'язані з подорожами – 28,7%, ділові послуги – 19,6%.

Розглянемо структуру міжнародної торгівлі з погляду товарного наповнення, що відображено в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Географічна структура імпорту послуг в Україну у 2019 році [14]

Країни	Обсяг імпорту, млн. дол. США	У загальному обсязі імпорту, (%)	Місце країни у структурі експорту
1	2	3	4
Усього	6942,2	100	
Країни СНД	367,5	5,3	5
Інші країни світу	6574,7	94,7	
Європа	4096,4	59	1
Країни ЄС	3728,9	53,3	
Азія	1613,3	23,2	2
Африка	207,9	3	6
Америка	599,9	8,6	3
Австралія , Океанія	2,9	0,03	7
Не визначені країни	421,8	6,07	4

Найбільшу часту у графічній структурі імпорту послуг займали країни ЄС – 53,8%, Азія -23,3%, Америка – 8,6%, невизначені країни – 6,07%, країни СНД – 5,3%.

Основні країни – партнери України по імпорту у 2019 році представлені на рис. 1.13 [14].

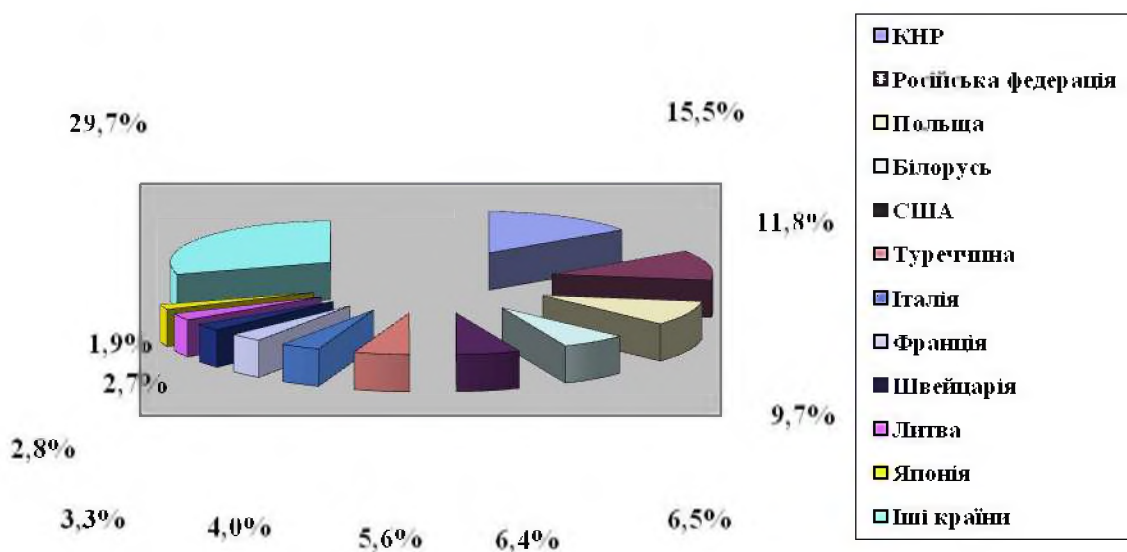

Рис. 1.13 Країни-партнери України по імпорту товарів, послуг у 2019 році в (%) до загального обсягу

В імпорті послуг із країн ЄС відбулося зменшення питомої ваги транспортних послуг, що значною мірою пов'язано зі зміною географічної структури імпорту газу. Ділові та фінансові послуги залишаються також важливими компонентами імпорту послуг.

Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі послугами характеризується звуження товарних послуг, що пов'язано зі зменшенням доходів населення

та їх купівельної спроможності. Це пов'язано і із втратою основного імпортера послуг України Російської федерації.

Слід відмітити, що і основними причинами зниження обсягу надання послуг є: геополітичні проблеми; фактичне повне або часткове виключення з прямої участі в зовнішньоекономічних зв'язках підприємств цілих регіонів (фактично анексований Росією Крим, та окуповані, теж за фактичної участі Росії, райони Донбасу), нестабільність національної валюти та національної економіки тощо.

Формування експортного потенціалу України повинно відбуватися з урахуванням можливостей сектора послуг, зокрема в галузі науки, високих технологій використовуючи чинники які Україна вже має – розвинутий науково-технічний потенціал, висококваліфіковані кадри, вигідне географічне положення тощо.

Проблеми участі в міжнародній торгівлі послугами далеко не однакові для різних країн, але завжди тісно пов'язані з рівнем розвитку сфери послуг в їх економіці та курсом державної політики в галузі зовнішньоекономічних зв'язків.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок: розвиток ринкових реформ в Україні має передбачати випереджаюче зростання сектора послуг та його якісну перебудову. Це зумовлено, двома факторами: по - перше, високою швидкістю обігу капіталу, що дозволяє зробити галузі послуг рушійною силою розвитку економіки України; по – друге, можливістю створити ринкове середовище та додаткові робочі місця, щоб прийняти робочу силу, яка вивільняється у зв'язку із структурною перебудовою національної економіки.

Завдання щодо формування ринкової інфраструктури економіки України потребує вироблення довгострокової концепції розвитку сектора послуг, в тому числі в галузі міжнародного співробітництва.

Таким чином розвиток зовнішньої торгівлі послугами України та з її допомогою економіки країни в найближчій перспективі залежать від виваженої політики уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти.

Література

1. Ареф'єва О.В. Особливості дії інфляції та її вплив на економіку України /О.В. Ареф'єва, С.Т. Пілецька, І.М. Мягких //Економічний вісник Донбасу № 2(52), 2018. - С.95-101.
2. Гончаренко І.М. Вектори розвитку процесу товарної інновації в підприємстві //Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки. – № 3 (111) 2017 С.90-96.
3. Гончаренко І.М. Впровадження стратегії виживання в систему антикризового управління торговельних підприємств в Україні //Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Економічні науки. – № 4 (101) 2016 С69–75.
4. Ніфатова О.М. Особливості маркетингових досліджень інтегрованих структур /Ніфатова О.М., Гуліна О.Д. //Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки. - 2019. - № 1 (131). - С. 58-66.

5. Олін Б. *Hondelns teori* (Теория торговли). Stockholm, 1924.
6. Пілецька С.Т. Вплив механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств авіаційної промисловості на їх фінансову незалежність // *Бізнес Інформ* № 6 2013. – С. 52-56.
7. Пілецька С.Т. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Вісник Донецького університету економіки та права : збірник наукових праць.* – Донецьк : Дон УЕП, 2010. – № 1. – С. 102–107.
8. Прохорова В.В. Експортно-імпортна орієнтація розвитку промислових підприємств в стратегічному управлінні // *Глобальні та національні проблеми економіки.*–М.: Миколаївський національний університет імені ВО Сухомлинського.–2016.–Випуск 14. – С.522-525.
9. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения /Гос.-ное изд.-во пол.-кой лит-ры Москва, Т-1, 1955, - 360 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов /М.: Эксмо, 2007. - (Серия: Антология экономической мысли) - 960 с.
11. Стігліц Дж. «Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy», М.: в-во «Ексмо» 2011, - 512с..
12. Ganushchak-Efimenko L., Shcherbak V., Nifatova O., Kolodiziev O., Rebilas R. Methodological framework for integrated business structures branding development in Ukraine // *Innovative Marketing* , 15(2), 14-29.
13. Аналітичний портал «Слово і діло»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/20/infografika/ekonomika/zovnishnya-torhivlyakum-ta-chym-najbilshe-torhuvala-ukrayina-2019-roczii>.
14. Економічна статистика /Зовнішньоекономічна діяльність: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
15. Платіжний баланс України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033405>.

1.5. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РІВНІ ЕКОНОМІКИ ОКРЕМОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проскура В. Ф.

*доктор економічних наук, професор,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево
Товт Т. Й.*

*кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево
Береш К. І.*

*магістрант напрямку підготовки «Менеджмент»,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево*

У сучасному світі відбувається постійне вдосконалення методів конкурентної боротьби, але на даний час все більшого поширення набуває нове бачення конкуренції яке представили світу Чан Кім (W. Chan Kim) та Рене Моборн (Renée Mauborgne) у своєму бестселері «Стратегія блакитного океану». І, хоча ідея мінімізації гостроти конкурентної